

SKRYPT SZKOLENIOWY

Kilka słów wstępu

Zapewne wszyscy jesteśmy zgodni, że osoby z niepełnosprawnościami powinny mieć możliwość pełnego dostępu do kultury i uczestnictwa w niej. Podpowiada nam to wrażliwość i poczucie sprawiedliwości.

Nie wystarczy jednak przekonanie i wrażliwość, aby odpowiedzialnie, profesjonalnie i skutecznie włączać osoby z różnymi niepełnosprawnościami w działania kulturalne.

Niezbędne są:

- świadomość kim są osoby niepełnosprawne,
- próba zrozumienia jak wygląda świat z perspektywy osób z konkretnymi niepełnosprawnościami,
- umiejętności skutecznego komunikowania się,
- poznanie metod pracy i dobrych praktyk,
- wiedza na temat rozwiązań służących likwidacji barier technicznych, architektonicznych i innych,
- znajomość przepisów prawa w tym zakresie.

Kim są osoby z niepełnosprawnościami?

Osoby niepełnosprawne w Polsce to duża, około 5 milionowa, **bardzo zróżnicowana społeczność**. Przyczynami niepełnosprawności mogą być bowiem schorzenia układu krążenia, narządu ruchu, neurologiczne, uszkodzenia narządu wzroku, słuchu, choroba psychiczna lub upośledzenie umysłowe.

Dlatego, aby efektywnie planować włączanie osób niepełnosprawnych w działania kulturalne trzeba dokładnie wiedzieć do kogo kieruje się ofertę.

Wspólną cechą osób niepełnosprawnych jest to, że Ich stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy utrudnia bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych i ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej.

Społeczny model niepełnosprawności

To podejście do zagadnienia niepełnosprawności, które zakłada, że nie tylko względy zdrowotne i inne przyczyny leżące w osobie warunkują jej niepełnosprawność, ale przede wszystkim bariery zewnętrzne (techniczne, świadomościowe, mentalne). A to oznacza, że **podejmowanie skutecznych działań** likwidujących bariery i wyrównujących szanse, **zmniejsza niepełnosprawność funkcjonalną** – m.in. umożliwia edukację, udział w kulturze, pracę zarobkową, wypełnianie ról społecznych.

Do uwzględniania tego modelu w swoich działaniach będziemy Was przekonywać w cyklu szkoleniowym *Kultura bez wyjątku*.

Podejście społeczne do niepełnosprawności odzwierciedla się w wielu kluczowych aktach prawnych, również tych, które obowiązują instytucje kultury.

Niepełnosprawność

W Polsce, tak jak w większości państw na świecie, niepełnosprawną według prawa jest osoba, która potwierdzi to stosownym dokumentem. W Polsce takim dokumentem jest **orzeczenie o niepełnosprawności - dla osób do 16 roku życia, o stopniu niepełnosprawności – dla osób po 16 roku życia** (lub inne dokumenty traktowane jako równoważne).

To oznacza, że osoba z niepełnosprawnością nie potwierdzoną orzeczeniem, nie może korzystać z ulg, uprawnień i rozwiązań dedykowanych osobom niepełnosprawnym.

Złożenie wniosku o wydanie orzeczenia jest całkowicie dobrowolne.

To może być szczególnie istotne, gdy przygotowując działania kulturalne planujemy skorzystać z funduszy publicznych (w szczególności unijnych) przeznaczonych na wsparcie osób z niepełnosprawnościami. W wielu przypadkach uczestnicy działań bezwzględnie muszą legitymować się orzeczeniem.

Orzeczenia o stopniu niepełnosprawności wydają **powiatowe zespoły ds. orzekania o stopniu niepełnosprawności**. Jest to naturalną konsekwencją porządku prawnego w Polsce, w którym samorządy stopnia powiatowego są odpowiedzialne za wsparcie indywidualnych osób niepełnosprawnych.

Poziom niepełnosprawności wyrażany jest w **stopniach: lekkim, umiarkowanym i znacznym**. W zależności od procentu utraty zdrowia lub utrudnienia funkcjonowania.

Dla porządku należy wspomnieć, że przyznany stopień niepełnosprawności nie łączy się z możliwością otrzymywania renty. Za przyznawanie i wypłatę świadczeń rentowych w Polsce odpowiada Zakład Ubezpieczeń Społecznych. W tym zakresie ZUS prowadzi niezależne orzecznictwo, które określa zdolność bądź niezdolność do pracy (a nie stopień niepełnosprawności). Dla przykładu osoba głucha może mieć znaczny stopień niepełnosprawności, ale przy odpowiednim oprzyrządowaniu może być całkowicie zdolna do pracy.

Obecnie są prowadzone prace nad uwspólnieniem tych systemów orzeczniczych, ale na razie to pieśń przyszłości...

Rehabilitacja

To bardzo ważne słowo, które często jest używane w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami. Oznacza proces, który ma na celu przywrócenie osobie niepełnosprawnej maksymalnej sprawności fizycznej lub psychicznej, zdolności do udziału w życiu społecznym i zawodowym.

Dlatego tradycyjnie wyróżnia się trzy rodzaje rehabilitacji: **medyczną** (nastawioną na poprawę zdrowia), **społeczną** (związaną z udziałem w życiu społecznym i wypełnianiem ról społecznych), **zawodową** (której celem jest włączanie osób niepełnosprawnych w rynek pracy).

W istocie jednak proces rehabilitacji jest kompleksowy (np. poprawa stanu zdrowia może przekładać się na funkcjonowanie społeczne i możliwość podjęcia pracy; zatrudnienie odzwierciedla się w stanie zdrowia i zaangażowaniu w życie społeczne).

Włączanie w działania kulturalne jest uważane za element rehabilitacji społecznej.

Prawo i Instytucje – warto wiedzieć

Obowiązującym nas międzynarodowym aktem prawnym jest **konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych**.

Ten dokument zapewnia równe korzystanie z praw człowieka przez wszystkie osoby niepełnosprawne i zobowiązuje do wprowadzenia w Polsce standardów postępowania określonych w konwencji. Poza działaniami z zakresu poprawy mobilności i dostępności, które muszą podejmować wszystkie instytucje, **art. 30 określa udział osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym**, rekreacji, wypoczynku i sporcie. To oznacza, że poza naszym przekonaniem o wartości włączania osób niepełnosprawnych w kulturę, również **mamy obowiązek prawny to robić**. Treść konwencji jest dostępna na stronie Rzecznika Praw Obywatelskich: www.rpo.gov.pl i w bazie ISAP www.isap.sejm.gov.pl Instytucją odpowiedzialną w Polsce za rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych jest Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych (w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej).

Za rehabilitację medyczną odpowiada oczywiście Narodowy Fundusz Zdrowia.

Aktem prawnym, który określa założenia i system wsparcia osób z niepełnosprawnościami jest **ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych**.

Narzuca ona między innymi obowiązek zatrudniania w instytucji min. 6 % osób niepełnosprawnych (przy zatrudnieniu powyżej 25 etatów). W przypadku nie wypełnienia tego obowiązku płaci się karę do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych za każdą niezatrudnioną osobę.

Z zebranych pieniędzy są wypłacane dofinansowania pracodawcom, którzy zdecydowali się zatrudniać pracowników w niepełnosprawnościami. Ustawa wraz z licznym aktami wykonawczymi reguluje także kwestie orzecznictwa, placówek wspierających osoby niepełnosprawne w rehabilitacji zawodowej i społecznej, m.in. **warsztatów terapii zajęciowej**. Warsztaty wykorzystują w swojej pracy liczne techniki plastycznej, teatralne i inne działania artystyczne. Często dochodzi do zatarcia różnicy między terapią zajęciową a artterapią, czy też po prostu wolną twórczością.

Treść ustawy jest dostępna na stronie: www.niepelnospawni.gov.pl oraz w bazie ISAP www.isap.sejm.gov.pl

Inne obowiązujące, ważne akty prawne, które należy znać organizując pracę instytucji kultury i planując działania kulturalne to:

- Ustawa o języku migowym i innych środkach komunikowania się
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych,
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie,
- Ustawa Prawo budowlane.

Wszystkie akty prawne są dostępne on-line w bazie ISAP www.isap.sejm.gov.pl

Magdalena Karowska-Koperwas, Narodowe Centrum Kultury